

5. Дверницький Б. Гуманізм і християнство в ХХІ столітті [Електронний ресурс] / Дверницький Б. – Режим доступу : http://ruskline.ru/analitika/2010/12/25/gumanizm_i_hristianstvo_v_xxi_veke.
6. Електронна Еврейська енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eleven.co.il/article/12365>.
7. Женський аспект в ісламі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sv-islam.omkara.ru/femine.htm>.
8. Малашенко А. Будем знакоми: іслам [Електронний ресурс] / А. Малашенко. – Режим доступу : <http://magazines.russ.ru/druzhba/2009/5/ma11.html>.
9. Морозова Л. П. Гуманізм: особливості історичного розвитку [Електронний ресурс] / Морозова Л. П. – Режим доступу : <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/morozova.php>.
10. Радугин А. А. Введение в религиоведение: теория, история и современные религии [Електронний ресурс] / Радугин А. А. – Режим доступу : http://krotov.info/libr_min/17_r/ad/ugin_01.htm.
11. Ратнер Д. Теология иудаизма и христианства [Електронний ресурс] / Ратнер Д. – Режим доступу : <http://berkovich-zametki.com/2010/Zametki/Nomer11/DRatner1.php>.
12. Рэймонд И. Являются ли иудаизм и христианство столь же насильственными, как ислам? [Електронний ресурс] / Рэймонд И. – Режим доступу : <http://www.meforum.org/2470>.
13. Святитель Игнатий (Брянчанинов). Поучения в неделю о расслабленном. О наказаниях Божих [Електронний ресурс] / Святитель Игнатий (Брянчанинов). – Режим доступу : <http://www.pravoslavie.ru/put/3234.htm>.
14. Соловьев В. С. Еврейство и христианский вопрос / Соловьев В. С. // Тайна Израиля. – С. Пб., 1993. – С. 41.
15. Степанянц М. Гуманистическая традиция в мусульманской культуре [Електронний ресурс] / Степанянц М. – Режим доступу : <http://ecsocman.hse.ru/data/483/180/1217/018.pdf>.
16. Яровий А. М. Витоки гуманістичних тенденцій філософії стародавності [Електронний ресурс] / Яровий А. М. – Режим доступу : http://papers.univ.kiev.ua/filosofija_politologija/articles/Origins_of_humanistic_tendencies_of_Ancient_Philosophy_17250.pdf.
17. Ярославцев А. Авторитарный аспект христианства [Електронний ресурс] / Ярославцев А. – Режим доступу : <http://www.rpk.len.ru/theory/A.Yaroslavtsev.AAX.html>.
18. Фромм Э. Психоанализ и религия [Електронний ресурс] / Фромм Э. – Режим доступу : http://www.lib.ru/PSIHO/FROMM/pa_rel.txt.

The article specifies the concept of humanistic religions and justifies the importance of the appeal exactly to the sources of the belief and their interpretations to comply religious studies aspect of this problem.

This approach has helped to clarify the starting points in the doctrine of authoritarian and humanistic religions, to show the tendencies on this issue that exist in the modern literature.

Keywords: Humanistic, authoritarian, personality, Abrahamic religions, religious teachings, God, higher power.

УДК 264-61: 238.2

ББК 86.24

Дарина Марціновська

ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА БОГОСЛОВСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ ДОСВІД ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРОБЛЕМ КРЕДОЛОГІЇ

У статті аналізується філософський, богословський і релігієзнавчий досвід трактування феномену релігійної віри як джерела кредології – науки про релігійну віру.

Ключові слова: феномен релігійної віри, кредологія, філософське, богословське та релігієзнавче трактування віри.

Трактування феномену релігійної віри в християнстві впродовж його історії пройшло тривалий шлях становлення. Зокрема, католицьке трактування віри завжди розглядало її якості фундаментальну духовну характеристику людського буття – “екзистенціалу”, як її іменував Карл Ранер – один із найвидатніших католицьких теологів ХХ століття [10, с. ХІХ]. Під екзистенціалом мислитель, слідом за св. Августином і св. Томою Аквінським, розумів віру як мету й раціональне підґрунтя процесу взаємин людини і Бога, який для людини був і об’єктом, і джерелом віри. Тобто Бог виступав, як наголошував К. Ранер, тим, хто є вірогідним, якому ми віримо і в кого віримо, ви-

знаючи, що він сам себе об'явив, давши певні раціональні свідчення своєї екзистенції, адже, підкреслює теолог, існують реальні природні передумови для пізнання божественного, тобто “природний початок віри”, а саме: онтологічний зв'язок цілісного людського буття з Богом, оскільки “акт віри повністю охоплює і залучає всю людину” [30, с. 84, 87; див.: 12, с. 399, 401].

При цьому саме діяльне буття людини вже понад півтора тисячоліття в католицькій теології розглядається як джерело віри і віронавчання, що яскраво окреслено словами апостола Якова: “Як тіло без душі мертво, так само і віра без діл мертва” (Як.: 2, 26). Тобто мова йде про визнання практичних виявів феномену релігійної віри.

Такий підхід до феномену віри отримав свій подальший розвиток у католицькій теології і філософії в кінці XIX століття. Це збіглося також із процесом становлення релігієзнавства як науки. І очевидно, завдяки останньому релігія, в даному випадку католицька теологія зокрема, отримали можливість зважати на зовнішній дослідницький погляд у свій бік. Крім того, спонукою до переосмислення правд віри католицькою теологією були й тодішня філософія екзистенціалізму та матеріалізму, і, що найбільше, – нова індустріальна доба, яка змушувала Католицьку церкву по-новому прочитати “знаки часу” і новітні виклики перед релігійною вірою. Ці виклики спричинили розширення предметного поля шляхом актуалізації святоотцівських і томістичних поглядів попередніх століть на феномен віри. Така актуалізація відбувалася через “осоціальнення” джерел та функцій віри. І завдяки цьому оживилась та посилилась онтологічна і раціонально-соціальна домінанти віри.

Саме такий системний, синтезуючий підхід до феномену релігійної віри як ідентифікатора християнської релігії, у якому враховані доктринальні (віронавчальні) і раціональні філософські передумови віри і який реалізований нами на прикладі католицизму [25], спонукав нас до запровадження в науковий обіг інтегруючого терміна “кредологія” у значенні “вчення про віру”, яким позначаються віронавчальні теоретичні програми, спрямовані на формування й обґрунтування розуміння релігійної віри [23]. Такі теоретичні програми, як свідчить досвід теології і християнської філософії, будуються для глибшого пізнання віри із застосуванням філософської і релігієзнавчої рефлексії, зокрема комплексу раціональних аргументів віри, які є результатом синтезування віронавчального (доктринального) і раціонально-філософського тлумачення віри. Це підтверджено численними працями, у яких розкриваються взаємовідносини віри і розуму, антропологічні передумови філософської інтерпретації віри, вклад християнської філософії в дослідження феномену віри [див.: 23]. Таке трактування “кредології” узгоджується із сучасними тенденціями у справі обґрунтування й інтерпретації розуміння релігійної віри, зокрема, в сучасному католицизмі та в сучасному релігієзнавстві, що спрямовані на симфонічну співпрацю із релігійним середовищем в осмисленні релігійних феноменів.

Тут необхідно наголосити, що на відміну від західної традиції вживання цього терміна, коли ним католицькі чи протестантські мислителі позначають вчення про нормативну віроповчальну базу (Символ віри, основні віронавчальні положення) тієї чи іншої конфесії, і російських авторів, які застосовують цей термін для означення, наприклад Є. Волков [8], альтернативного “Основам православної культури” – навчального курсу, який би враховував і порівнював різні системи віровчення, ми підпорядкуємо його значення власній дослідницькій меті. Тобто вживання терміна “кредологія” у нашому дослідженні хоча і є ситуативно наближеним до католицького його розуміння, все ж суттєво відрізняється тим, що ми наголошуємо не на результативній, а на функціональній його характеристиці. Це сприяє залученню певних, придатних для формування й обґрунтування католицького розуміння феномену релігійної віри, елементів теоретичного знання з різноманітних гуманітарних і теологічних галузей науки. Тож

“кредологія” у нас постає як можливий комплексний синтез різноманітних елементів теоретичних напрацювань гуманітарних, природничих і теологічних галузей, спрямований на формування й обґрунтування ефективного розуміння феномену релігійної віри. Таке розуміння “кредології” узгоджується із сучасними тенденціями у справі обґрунтування й інтерпретації, зокрема католицького розуміння релігійної віри в сучасному католицизмі та із тими трендами в сучасному релігієзнавстві, що спрямовані на симфонічну співпрацю із релігійним середовищем в осмисленні релігійних феноменів. Основу для такої специфічної “кредологічної” інтерпретації різних ідентифікуючих аспектів християнської віри склали праці широкого кола мислителів, котрі прилучилися до дослідження феномену релігійної віри, і які ми глибоко проаналізували в науковій монографії “Феномен религиозной веры в католицизме: проблемы кредологии” [23].

Проведений нами аналіз католицьких теологічних засад розуміння феномену християнської віри засвідчив, що це явище трактується за своєю природою перш за все як духовне, яке тісно пов’язане із природою людини, а саме – із совістю та духовністю людини, а вже в результаті релігійно-культової діяльності воно набуває як світоглядного наповнення, так і суспільної дії [24]. Тому не випадково твердить Є. Кононенко, що поняття релігійної віри є центральним, сенсовитворювальним елементом релігійної духовності і має багатозначне наповнення, а тому є надто складним для остаточного його осягнення [20, с. 108]. Прояснивши католицьке теологічне розуміння релігійної віри, маємо перейти до тих її інтерпретацій, що супроводжують і методологічно впливають на нього. А відтак цілком очевидним і необхідним є розгляд філософських поглядів щодо релігійної віри (наближених до її католицького розуміння) і її аналіз богословським релігієзнавством.

Наразі, на переконання відомого американського християнського філософа Стівена Еванса, є загально визнаним як у теології, так і в релігієзнавстві і філософії, що загальна структура віри складається з особистої прихильності й довіри до чогось, яка спонукує застосування рефлексії для глибшого пізнання свого предмета розгляду, при цьому сама рефлексія сприяє оформленню віри. Учений наголошує на тому, що віра, яку ми піддаємо рефлексії, включає в себе певні попередні переконання, а прихильність і довіра до предмета віри, які є результатом такої рефлексії, якраз і виявляється вірою, яку ми піддаємо майбутній рефлексії [45, с. 214–215]. Виходячи із цієї засади, теологічне і філософське розуміння віри є методологічно близьке, незважаючи на, здавалося б, різні предмети теології (Бог) і філософії (сотворений світ), оскільки філософія, на переконання представника німецької філософської школи ХХ ст. Едит Штайн, “черпає з природного пізнання і... зважає на правди віри як масштаб, який уможливує їй критикувати власні результати”. Цим філософія служить теології, надаючи їй у розпорядження поняттєво-методичний апарат, який остання потребує для опису правд віри, знаходячи у філософії “відповідь на питання, з якими не справляються її власні засоби пізнання”, про що також веде мову і св. Тома Аквінський у контексті антропології [44, с. 21–22; див.: 36, с. 39].

Відтак філософія надає теології епістемологічну можливість раціонального пізнання й обґрунтування віри, завдяки чому, як стверджує Карл Ранер, теологія отримує необхідний ступінь рефлексії над вірою і тим самим її інтелектуальна особиста відповідальність означає присутність науковості, що складає основу інтелектуального оправдання віри [32, с. 12–13]. При цьому К. Ранер використав трансцендентну рефлексію як філософський інструмент для доведення духовного характеру людської природи, що є трансцендентною за своєю суттю, під якою він має на увазі готовність сприймати Одкровення як первинне джерело віри [32, с. 15; 11, с. 364–365]. Історичний аспект філософської антропології через Одкровення доволі тісно пов’язаний із богословським релігієзнавством, котре, як наголошує Віталій Шевченко – провідний дослідник цього

напряму релігієзнавства, будучи своєрідною альтернативою академічного релігієзнавства, передбачає всебічний аналіз історичного вияву релігійного феномену і “грунтується на авторитеті Святого Письма, вірі в його богонатхненність та незаперечність божественного” [42, с. 35, 37].

Тому, наголошує К. Ранер, не можливо витворити філософію абсолютно вільну від богослов'я [32, с. 32–34]. Бо філософія постає, на думку сучасного російського філософа С. Чернова, як “дволикий Янус: одним обличчям вона повернута до науки, а іншим – до релігії. Наукова пристрасть до розмірковування направляється тут на абсолютне” [40, с. 21]. Виходячи із цього, дослідження феномену християнської віри потребує творчого поєднання підходів богословського релігієзнавства і філософії до даного феномену.

Бачення теологією, богословським релігієзнавством і філософією феномену релігійної віри сьогодні є надзвичайно важливою і актуальною методологічною науковою проблемою. Поєднання результатів аналізу даної проблеми цими трьома галузями науки допомагає глибше зрозуміти закономірності і засади духовного буття людини – релігійної віри, релігійної істини [16, с. 94–95; див.: 2, с. 171]. На цьому гносеологічному шляху саме феномен релігійної віри – віри в Бога як джерела релігії – є спільним за предметом, так і об'єктом дослідження теології, богословського релігієзнавства і філософії [3, с. 70]. Згідно з релігієзнавчими дослідженнями проблем взаємин філософії і теології, проведеними Ю. Чорноморцем, стає очевидним, що сучасна теологія, зокрема, православна теологія, прагне обґрунтувати теологію як науку через синтез модернізму і постмодернізму з творчими здобутками неопатристики в царині дослідження феномену віри. Для цього православна теологія (богослов'я) “активно використовує особливості сучасної філософії, особливо – феноменології. Відмова від класичного типу раціональності як єдино істинного, розвиток феноменології, герменевтики, екзистенціалізму, комунікативної прагматики відкриває нові горизонти для теології, яка все менше пристосовується до наукового ідеалу, а все більше претендує на власну легітимність у статусі феноменологічного вираження життєвого світу релігії” [41].

Проблема місця теологічного, релігієзнавчого і філософського підходів у баченні феномену релігійної віри полягає в особливостях тлумачення теологією, релігієзнавством та філософією фундаментальної характеристики релігійної віри – поняття “священного”, “сокровенного” чи “ієрофанії”, що підтверджено численними дослідниками цієї проблеми [1, с. 101; 3, с. 59–60; 9, с. 465; 21, с. 92–95; 22, с. 40–46; 29, с. 462; 31, с. 426 і 462; 34, с. 438; 39, с. 22–23; 46, с. 531–532]. Релігія в них виступає результатом ряду чинників, серед яких провідне місце належить вірі, котра є виявом внутрішнього духовного стану людини в морально-суспільному відношенні і реалізується в релігійній свідомості та в релігійному досвіді.

З іншого боку, саме філософія разом з богослов'ям (завдяки Ісусу Христу і його вченню), як засвідчує Йозеф Ратцінгер (папа Бенедикт XVI), надала християнській вірі її першу образність, зокрема стосовно питання смерті – справжнього життєвого питання людини як вищого вияву її буття, забезпечила його християнське трактування. Це стало підґрунтям зближення і навіть, на переконання кардинала, злиттям філософії і богослов'я: “фігура філософа стає образом Христа”, котрий у воскресінні Лазаря постає як філософ, який дійсно дає відповідь, змінюючи смерть і тим самим змінюючи життя [33, с. 23–24]. Тому й ранній християнський філософ Юстин Мученик охарактеризував християнство як істинну філософію. У таких міркуваннях він спирався на наявність методологічного зв'язку філософії і богослов'я на багатьох рівнях. На переконання Й. Ратцінгера, по-перше, реальний зв'язок філософії і віри проявляється в тому, що завдяки їм людство отримує відповідь на два великі життєві запитання: що власне є людське буття і як слід жити, щоб воно здійснилось? По-друге, “віра висуває філософ-

ське, навіть онтологічне, твердження, коли сповідує існування Бога, при чому пануючого над усією дійсністю”, виявляючи собою “твердження про саму дійсність” [33, с. 33–34]. Зрештою, як третю складову зв’язку філософії і віри Й. Ратцінгер наводить морально-філософську характеристику християнства: любов як його основа, пов’язана із “законом і пророками”, водночас є “ерос” до істини, а тому “лише таким чином вона залишається неспотвореною, як агапе до Бога і людей”. Тому, вважає католицький теолог, зараз потрібна не стільки філософія, скільки гнозис, а точніше – доказове знання [33, с. 38–39], а відтак “віра не загрожує філософії, але захищає її від всяких претензій гнозису”, бо ж філософія потрібна вірі, якій потрібна допитлива й шукаюча людина, що долає замкнутість, і лише так віра “залишається вірною собі” [33, с. 40].

Таким чином, філософія відіграє важливу роль у витворенні основ для прийняття Одкровення. І це зближує її з богословським релігієзнавством. Відповідаючи визначенню Томи Аквінського, філософія як “преамбула віри” забезпечує фундамент богословської діяльності й засвідчує сумісність Одкровення з людським розумом. Водночас філософія, будучи преамбулою віри, допомагає як власне богослов’ю, так і богословському релігієзнавству в отриманні відповіді на такі засадничі питання, як існування Бога, проблема зла, зв’язок Одкровення і людського переконання, історичність даного Одкровення тощо [19, с. 59–60]. Окрім того, філософія відіграє в богослов’ї роль принципу впорядкування та осмислення акту віри й дослідження її змісту [27], в чому виявляється зв’язок філософії і богослов’я, а також філософії і богословського релігієзнавства [42, с. 37–38] на основі єдності віри і першопричини буття людини, бо вірі потрібна природа як основа, а богослов’ю потрібна філософія “як необхідна інфраструктура” [26, с. 41–43], підтвердження чому ми знаходимо і в сучасних теологічних та філософських джерелах [7, с. 92; див.: 14, с. 13–14].

Натомість релігієзнавство і теологія розрізняються не лише своїм категоріально-понятійним апаратом, а й своїм функціональним призначенням і своєю метою. Теологія, незважаючи на свою схоластичність, усім своїм змістом орієнтована на утвердження релігії, пристосування її до змін суспільного буття з урахуванням досягнень науки щодо пізнання релігійного феномену. Саме ця раціонально-наукова характеристика для релігієзнавства сьогодні стає все більш притаманною і для теології, зокрема для такої її складової, як фундаментальна теологія, котра намагається з комплексних позицій розглядати феномен віри, звертаючи “особливу увагу на науково-історичні передумови віри через критичну солідарність з людством і суспільними викликами перед ним шляхом активного науково-пізнавального діалогу історичної, суспільної та релігійної парадигм людського буття” [16, с. 92]. Тому наразі саме фундаментальна теологія виступає своєрідною сполучною ланкою між власне теологією і релігієзнавством, щонайбільше богословським. Вона відображає зміни й оновлення в змісті й характері сучасних релігійних, зокрема католицьких, концепцій і поглядів на актуальні сучасні релігійно-суспільні проблеми і виклики, яскравим виявом яких є ідея аджорнаменто Другого Ватиканського собору (1962–1965) про діалог і відкритість церкви до світу, зокрема й до досягнень сучасної науки. Ідея аджорнаменто отримала глибоке втілення і підтвердження та здійснила вплив на розвиток усієї людської цивілізації й культури в останні п’ятдесят років після собору через гармонізацію “істин розуму” та “істин віри” [35, с. 81; див.: 13, с. 183–184].

Безсумнівно, теологія, релігієзнавство і філософія по-різному підходять до проблеми віри. При цьому, як зауважує А. Колодний, якщо релігієзнавство зорієнтоване на дослідження релігії як вияву визначення людиною свого місця у світі й покликане давати знання про релігію, то теологія зорієнтована на надприродний світ і покликана утверджувати релігію, пристосовувати її до суспільних змін. На противагу академічному релігієзнавству, яке є гуманітарним світським пізнанням релігії, богословське ре-

лігієзнавство, що спирається на певний богословський базис, зближує з теологією “визнання буття Бога, світу надприродного в певній конфесійній окресленості, розв’язання всіх своїх проблем з позицій релігійного світорозуміння” [17, с. 272]. Як бачимо, завдання богословського релігієзнавства кардинально відрізняється від завдання академічного релігієзнавства. А в питаннях обґрунтування релігійної віри богословське релігієзнавство є своєрідним (вільнішим) доповненням теології, її допоміжною і прикладною дисципліною. Тут навіть предметне поле, за висновком авторитетного дослідника богословського релігієзнавства В. Шевченка, “може стати плідним і взаємоповнювальним дискурсом” теології і богословського релігієзнавства, оскільки останнє покликане стати “тим увиразненням, яке поєднується з Божим Одкровенням і в своїй життєвій співвимірності сприятиме кращому усвідомленню міжконфесійних проблем і осягненню християнських істин та прихованого смислу речей” [42, с. 48; див.: 43, с. 92–109]. Тому саме богословське релігієзнавство є тим зручним науковим дискурсом, у якому яскравіше окреслюються характерні особливості того чи іншого конфесійного (в нашому випадку – католицького) розуміння релігійної віри.

У відомих сучасних словникових визначеннях віри [5, с. 37; 6, с. 64], які наголошують на її нерациональній характеристиці, присутній певний елемент необ’єктивності щодо християнської віри, адже вона, за висловом американського філософа і богослова Джона Коллінза, насправді “строга раціональна: якщо брати до уваги характер Бога і те, чому ми можемо йому довіряти, то саме невірство абсолютно алогічне”, при цьому, пов’язуючи істинність знань про Бога із глибиною раціонального розуміння релігійних істин, учений наголошує, що “... основний зміст віри не міняється залежно від того, чи вірю я в Божественні істини, чи вважаю їх дурницею” [18, с. 41–43]. Підтвердженням цьому слугує виокремлення відомим російським філософом О. Введенським трьох основних видів віри залежно від її ставлення до знання: наївна, сліпа і допущена критичним розумом [4, с. 30], які в Еріха Фромма пов’язані із соціально-психологічним аспектом віри як риси характеру людини, котра поділяється на раціональну та ірраціональну (залежно від характеру досвіду, на якому вона базується) [38, с. 363]. На раціональній складовій віри наголошував також і С.Л. Франк, використовуючи її як аргумент для пояснення і виправдання перш за все релігійної віри. Він писав, що “віра є в кінцевому підсумку зустріччю людської душі з Богом, явленням Бога людській душі”. Тому ми сприймаємо віру як реальність Бога, що “з’єднує людську душу з Богом, струм, котрий іде цими проводами й запалює світло в нашій душі, – це світло, яке ми називаємо вірою, – може виходити тільки з першоджерела світової енергії – від самого Бога” [37, с. 362].

Сучасне філософське визначення поняття віри характеризується глибоким і багатограним значенням, згідно з яким віра визначається як форма виявлення духовного життя, як особливий стан свідомості й світоглядної життєвої позиції. Зокрема в епістемологічному сенсі поняття віри, як твердить Є. Кононенко, входить у цілий ряд понять (гадка, переконання, припущення, вірогідне або правдоподібне знання, сумнів та достовірність і т. д.), покликаних відобразити прийняття суб’єктом будь-яких знань, які в подальшому пізнанні отримують емпіричні й раціональні докази чи виправдання [20, с. 109], що підтверджено не тільки сучасною філософією, на що вказував папа Іван Павло II [15, с. 54–55], а й навіть античною філософією, зокрема Арістотелем і Платоном [28, с. 27; див.: 12, с. 36–48; 271].

Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що феномен релігійної віри в контексті філософських і богословсько-релігієзнавчих інтерпретацій постає ще недостатньо дослідженим предметом, кредологічний потенціал якого потребує подальшого дослідження. Залежно від розуміння релігійної віри, вживаючи цей термін, мають на увазі або стан визнання “священного, божественного”, або ж такий спосіб його визнан-

ня, який шукає раціонального обґрунтування чи й піддається науковому сумніву. Разом із тим духовно-сакральне і світоглядне наповнення релігійного феномену постає як наслідок і функція від релігійної (в нашому випадку – християнської) віри, яка синтезує в собі певні попередні онтологічні і гносеологічні переконання, прихильність і довіру до предмета віри з його раціональною рефлексією. А тому теологічне і богословсько-релігієзнавче розуміння віри є методологічно близькими. Богословське релігієзнавство, як і релігійна філософія, черпаючи із природного пізнання, зважають на правди віри як на масштаб свого світосприйняття й надають теології епістемологічну можливість раціонального пізнання й обґрунтування віри, що складає основу її інтелектуального виправдання.

1. Бердяев Н. Диалектика Божественного и человеческого / Николай Бердяев ; сост. и вступ. ст. В. Н. Каляжного. – М. : Изд-во АСТ ; Х. : Фолио, 2003. – 623 с.
2. Вайдліх В. Про концепції, що примиряють природничі науки і теологію / Вольфганг Вайдліх // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 11–12. – С. 165–185.
3. Василенко Л. И. Введение в философию религии / Л. И. Василенко. – М. : Изд-во ПСТГУ, 2009. – 326 с.
4. Введенский А. Философские очерки. Вып. I : О философии в России, о мистицизме и критицизме В. С. Соловьева, о свободе воли, о смысле жизни, об отношениях веры к знанию / Александр Введенский. – С. Пб. : Типография “В. С. Балашов и К”, 1901. – 223 с.
5. Вера // Краткий словарь по философии / под общ. ред. И. В. Блауберга, И. К. Пантина. – М. : Политиздат, 1982. – С. 37.
6. Вера // Философский энциклопедический словарь / ред.-сост.: Е. Ф. Губский и др. – М. : ИНФРА-М, 1999. – С. 64.
7. Віра // Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис, 2002. – С. 92.
8. Волков Е. Н. Верования и сомнения: светские и религиозные (по мотивам К. Поппера) / Е. Н. Волков // Конфессии и межконфессиональные отношения в истории и традиции : материалы Всерос. науч. конф., (Самара, 12–13 декабря 2008 г.) / отв. ред. А. А. Бельцер. – Самара, 2009. – С. 154–174.
9. Гегель Г. В. Феноменология духу / Г. В. Гегель ; пер. з нім. П. Тарашук ; наук. ред. Ю. Кушаков. – К. : Основи, 2004. – 548 с.
10. Горелов А. Карл Ранер о Боге и человеке / Александр Горелов // Ранер К. Основание веры. Введение в христианское богословие / Карл Ранер ; пер. с нем. – М. : Библейско-богословский ин-т св. апостола Андрея, 2006. – С. XV–XXI. – (Серия “Современное богословие”).
11. Гренц С. Богословие и богословы XX века / Стенли Гренц, Роджер Ослон ; пер. с англ. О. Розенберг. – Черкассы : Коллоквиум, 2011. – 520 с.
12. Гордер Ю. Світ Софії : роман про історію філософії / Гордер Ю. ; пер. з норв. Н. Іваничук. – Львів : Літопис, 2007. – 548 с.
13. Докаш В. І. Загальне релігієзнавство : навч. посіб. / В. І. Докаш. – 2-ге вид., доопр., доп. – Чернівці : Наші книги, 2012. – 784 с.
14. Ермишин О. Т. Философия религии (концепции религии в зарубежной и русской философии) / О. Т. Ермишин. – М. : Изд-во ПСТГУ, 2008. – 224 с.
15. Іван Павло II. Енцикліка “Fides et Ratio” святішого отця Івана Павла II до єпископів Католицької Церкви про співвідношення віри й розуму / Іван Павло II. – К. : Кайрос ; Львів : Свічадо, 2000. – 152 с.
16. Кияк С. Феномен релігії: діалектика взаємин теології, релігієзнавства і філософії релігії / Святослав Кияк // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. – Івано-Франківськ, 2011. – Вип. XIII. – С. 91–95.
17. Колодний А. Релігієзнавство і теологія / А. Колодний // Релігієзнавчий словник. – К. : Четверта хвиля, 1996. – С. 272.
18. Коллинз Д. К. Наука и вера. Враги или друзья? / Джон К. Коллинз ; пер. с англ. – Черкассы : Коллоквиум, 2005. – 560 с.
19. Компендіум соціальної доктрини Католицької Церкви. – К. : Кайрос, 2008. – 549 с.
20. Кононенко Є. Віра як спосіб існування релігійної духовності / Є. Кононенко // Релігія в контексті духовного життя : кол. монографія / за ред. проф. А. Колодного. – К. : Українська конфедерація журналістів та Українська асоціація релігієзнавців, 2012. – С. 107–121.
21. Красников А. Н. Методология классического религиоведения / А. Н. Красников. – Благовещенск : Библиотека журнала “Религиоведение”, 2004. – 148 с.
22. Ларионова В. К. Феноменология религии : учеб. пособ. / В. К. Ларионова. – Ивано-Франковск : Симфония форте, 2010. – 128 с.

23. Марциновская Д. Феномен религиозной веры в католицизме : проблемы кредологии : монография / Дарина Марциновская. – Saarbrücken (Deutschland) : Verlag LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014. – 99 с.
24. Марціновська Д. С. Проблеми феномену релігійної віри в сучасній Україні / Д. С. Марціновська // Людинознавчі студії : зб. наук. пр. ДДПУ ім. Івана Франка / редкол. Н. Скотна (голов. ред.), О. Ткаченко (ред. розд.) та ін. – Дрогобич : Вид. відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2014. – Вип. 30 : Філософія. – С. 163–172.
25. Марціновська Д. С. Феномен релігійної віри в католицизмі: проблемні дискурси ХХ – початку ХХІ століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.11 “Релігієзнавство” / Д. С. Марціновська. – К., 2013. – 20 с.
26. Николс Э. Контуры католического богословия / Эйден Николс ; пер. с англ. – М. : Библийско-богословский ин-т св. апостола Андрея, 2009. – 432 с. – (Серия “Современное богословие”).
27. Первый Ватиканский собор [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mb.soft.com/believe/trs/firstvc.htm#Chapter%201%20On%20God%20the%20creator%20of%20all%20things>.
28. Перов Ю. Исторический смысл проблематики “вера и знание” / Юрий Валерианович Перов // Вера и знание : Соотношение понятий в классической немецкой философии / отв. ред. Д. Н. Разеев. – С. Пб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2008. – С. 26–43.
29. Предко О. І. Філософсько-релігієзнавчі виміри західноєвропейської психології релігії (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.) [Електронний ресурс] / О. І. Предко. – Режим доступу : <http://www.iai.donetsk.ua>.
30. Рагнер К. Віра / Карл Рагнер // Короткий теологічний словник / Карл Рагнер, Герберт Форгрімлер. – Львів, 1996. – С. 81–87.
31. Рагнер К. Короткий теологічний словник / Карл Рагнер, Герберт Форгрімлер. – Львів, 1996. – 663 с.
32. Ранер К. Основание веры : Введение в христианское богословие / Карл Ранер ; пер. с нем. – М. : Библийско-богословский ин-т св. апостола Андрея, 2006. – 662 с. – (Серия “Современное богословие”).
33. Ратцингер Й. (Бенедикт ХVІ). Сушність и задачи богословия : Попытки определения в диспуте современности / Йозеф (Бенедикт ХVІ) Ратцингер ; пер. с нем. – М. : Библийско-богословский ин-т св. апостола Андрея, 2007. – 144 с. – (Серия “Современное богословие”).
34. Релігія // Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К. : УРЕ, 1973. – С. 438–439.
35. Семенов В. С. Наука и религия: взаимоотношения, противоборство, перспективы / В. С. Семенов // Вопросы философии (РАН). – 2006. – № 6. – С. 73–88.
36. Скот Д. Трактат о Первоначале / Блаженный Иоанн Дунс Скот ; пер. с латин., вступ. статья и коммент. А. В. Апполонова. – М. : Изд-во Францисканцев, 2001. – 182 с.
37. Франк С. Л. Духовные основы общества / Семен Львович Франк. – М. : Республика, 1992. – 511 с.
38. Фромм Э. Психоанализ и этика / Эрих Фромм. – М. : АСТ-ЛТД, 1998. – 568 с.
39. Харьковченко Є. Релігієзнавство : підручник / Євгеній Харьковченко. – К. : Наук. думка, 2007. – 379 с.
40. Чернов С. Свобода: знание или вера? / Сергей Александрович Чернов // Вера и знание : Соотношение понятий в классической немецкой философии / отв. ред. Д. Н. Разеев. – С. Пб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2008. – С. 8–25.
41. Чорноморець Ю. Новітні тенденції у православній теології [Електронний ресурс] / Юрій Чорноморець // Філософська думка – Sententiae. – 2011. – Спецвипуск № 2 : “Теологія і філософія релігії”. – Вінниця : ВДТУ, 2012. – Режим доступу : http://theology.in.ua/article_print.php?id=50737&name=contemporary&_lang=ua&.
42. Шевченко В. Богословське релігієзнавство в його предметному змісті / В. Шевченко // Дисциплінарне релігієзнавство : навч. посіб. / за наук. ред. д-ра філос. н., проф. Анатолія Колодного. – 2-ге доопр. вид. – К., 2010. – С. 35–48.
43. Шевченко В. Українське богословське релігієзнавство сьогодні / В. Шевченко // Академічне релігієзнавство України : історія і сьогодні : кол. монографія до п'ятнадцятиріччя ВР ІФ НАНУ // Українське релігієзнавство. – К., 2006. – № 40. – С. 92–109.
44. Штайн Е. Будова людської особи : Лекція з філософської антропології / Едит Штайн ; вступ і нове опрацювання Беате Бекман-Цюлер ; пер. з нім. Ілони Терзової. – Жовква : Місіонер, 2011. – 192 с.
45. Эванс Ч. С. Философия религии: размышление о вере / Ч. Стивен Эванс, Р. Захари Мэнис ; пер. с англ. Д. Ю. Кралечкина. – М. : Изд-во ПСТГУ, 2011. – 232 с.
46. Religion // Lexikon der Religionen: Phänomene – Geschichte – Ideen. – Freiburg ; Basel ; Wien, 1999. – С. 531–532.

In the article analyzes the philosophical, theological and religious studies experience interpretation of the phenomenon of religious faith as a source kredology – the science of religious faith.

Keywords: *the phenomenon of religious faith, kredology, philosophical, theological and religious interpretations of the faith.*